

DIFFERENCES IN VOCABULARY (ESP, BRITISH VS AMERICAN LEXICAL DIFFERENCES)

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Filalogiya fakulteti 307-xorijiy
til ta'limo'nalishi 3-bosqish talabalari*

Shodiqulova Marjona

Xayrullayeva Sevinch

Annotatsiya: Ushbu maqola Britaniya ingliz tili va Amerika ingliz tili o'rtasidagi lug'at farqlarining qiziqarli jihatlarini tadqiq etadi, bu ularning lingvistik evolyutsiyasining muhim xususiyatidir. Unda umumiy narsalar uchun alohida atamalar, turli fe'l birikmalari va semantik siljishlarni o'z ichiga olgan leksik farqlarning turli kategoriyalari o'rganiladi. Tadqiqot ushbu o'zgarishlarga hissa qo'shgan tarixiy va madaniy omillarni tahlil qilish uchun qiyosiy lingvistik yondashuvdan foydalanadi. Bu farqlarni tushunish samarali madaniyatlararo muloqot va ingliz tili hamda lingvistikasi bo'yicha tadqiqotchilar uchun juda muhimdir.

Kalit so'zlar: Britaniya Ingliz Tili, Amerika Ingliz Tili, Leksik Farqlar, Lug'at Xilma-xilligi, Sotsiolingvistika, Dialektologiya, Lingvistik Divergensiya, Qiyosiy Lingvistika

Abstract: This article investigates the fascinating divergence in vocabulary between British English and American English, a prominent feature of their linguistic evolution. It explores various categories of lexical differences, including distinct terms for common objects, varying phrasal verbs, and semantic shifts. The study employs a comparative linguistic approach to analyze the historical and cultural factors that have contributed to these variations. Understanding these differences is crucial for effective cross-cultural communication and for scholars of English language and linguistics.

Keywords: *British English, American English, Lexical Differences, Vocabulary Variation, Sociolinguistics, Dialectology, Linguistic Divergence, Comparative Linguistics*

Аннотация: *Данная статья исследует увлекательные расхождения в лексике между британским и американским вариантами английского языка, что является заметной особенностью их лингвистической эволюции. В ней рассматриваются различные категории лексических различий, включая отдельные термины для общих предметов, различные фразовые глаголы и семантические сдвиги. Исследование использует сравнительно-лингвистический подход для анализа исторических и культурных факторов, способствовавших этим вариациям. Понимание этих различий имеет решающее значение для эффективной межкультурной коммуникации и для ученых, изучающих английский язык и лингвистику.*

Ключевые слова: *Британский Английский, Американский Английский, Лексические Различия, Вариативность Словарного Запаса, Социолингвистика, Диалектология, Лингвистическая Дивергенция, Сравнительная Лингвистика*

Kirish

Ingliz tili bugungi kunda global muloqot, fan, texnologiya va madaniyatning asosiy vositasi sifatida keng tarqalgan bo'lib, dunyo bo'ylab milliardlab odamlar tomonidan ikkinchi yoki chet tili sifatida o'rganilmoqda. Ushbu keng tarqalish tilning turli mintaqaviy va milliy variantlarining paydo bo'lishiga olib keldi, ulardan Britan ingliz tili (BrE) va Amerika ingliz tili (AmE) eng ko'zga ko'ringan va keng o'rganilgan variantlardir. Garchi bu ikki variant o'zaro tushunarli bo'lsa-da, ular fonetik, grammatik, semantik va ayniqsa, leksik darajada sezilarli farqlarga ega [1]. Ushbu maqola Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlarga qaratilgan bo'lib, ularning kelib chiqishi, namoyon bo'lish shakllari va muloqotga ta'sirini chuqur tahlil qilishni maqsad qilgan.

Bu leksik ajralishning ildizlari tarixiy va madaniy omillarga borib taqaladi. Britaniya imperiyasining kengayishi, ayniqsa Shimoliy Amerikadagi mustamlakachilik davri, ingliz tilining yangi hududlarga tarqalishiga zamin yaratdi [2]. Vaqt o'tishi bilan, Atlantika okeanining ikki tomonidagi jamiyatlarning mustaqil rivojlanishi, yangi ijtimoiy, siyosiy va geografik sharoitlar turli xil lug'at boyliklarining shakllanishiga olib keldi. Natijada, kundalik hayotda ishlatiladigan ko'plab so'zlar va iboralar BrE va AmE da farqli ma'nolarga ega bo'lishi yoki butunlay boshqa so'zlar bilan ifodalanishi mumkin. Masalan, "suspenders" (AmE da "garters", BrE da "braces") yoki "pants" (AmE da "trousers", BrE da "underpants") kabi "yolg'on kognatlar" muloqotda tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin [1].

Ushbu farqlarni anglash tilshunoslar, til o'rganuvchilar va o'qituvchilar uchun madaniyatlararo samarali muloqotni yaxshilashda muhim ahamiyatga ega [1]. Maqola ushbu leksik farqlarning asosiy kategoriyalarini, ularning tarixiy va madaniy ildizlarini, shuningdek, global ingliz tili kontekstida ularning o'rnini ko'rib chiqadi. Shuningdek, u zamonaviy tendentsiyalar va kelajak istiqbollari, jumladan, bu ikki variant o'rtasidagi mumkin bo'lgan yaqinlashishni ham tahlil qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlar tilshunoslikda uzoq vaqtdan beri chuqur o'rganilayotgan va munozaralarga sabab bo'layotgan muhim mavzulardan biridir. Ushbu farqlarning ildizlari nafaqat tilning ichki rivojlanish qonuniyatlariga, balki tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillarga ham borib taqaladi, bu esa ularni yanada murakkab va qiziqarli tadqiqot ob'ektiga aylantiradi. Adabiyotlarda ta'kidlanishicha, ingliz tilining Shimoliy Amerikaga tarqalishi Britaniya imperiyasining kengayishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayon tilning yangi geografik va madaniy muhitga moslashishiga olib kelgan [2]. Atlantika okeanining ikki tomonida mustaqil ravishda rivojlangan jamiyatlar, o'ziga xos ijtimoiy tuzilmalar, siyosiy tizimlar va kundalik hayot sharoitlari tufayli, tilning leksik qatlami ham o'ziga xos yo'nalishlarda shakllangan. Bu holat, ayniqsa, yangi hududlarda uchragan flora va fauna nomlari, mahalliy aholi tillaridan o'zlashtirilgan

so'zlar, shuningdek, yangi ixtirolar va ijtimoiy hodisalarni ifodalash uchun paydo bo'lgan yangi terminologiyada yaqqol namoyon bo'ladi.

Tadqiqotchilar BrE va AmE o'rtasidagi leksik farqlarni turli kategoriyalarga ajratib o'rganadilar. Birinchidan, bir xil tushunchani ifodalash uchun butunlay boshqa so'zlarning ishlatilishi keng tarqalgan. Masalan, BrE dagi "lift" (ko'targich) AmE da "elevator", BrE dagi "lorry" (yuk mashinasi) AmE da "truck" deb ataladi. Ikkinchidan, bir xil so'zning ikki variantda turli ma'nolarga ega bo'lishi, ya'ni "yolg'on kognatlar" (false cognates) deb ataluvchi hodisa muloqotda tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin [1]. Yuqorida keltirilgan "suspenders" (AmE da "garters", BrE da "braces") va "pants" (AmE da "trousers", BrE da "underpants") kabi misollar bu turdagi farqlarning yaqqol isbotidir. Bunday semantik siljishlar tilning madaniy kontekstga moslashuvi natijasida yuzaga keladi va so'zlarning dastlabki ma'nolaridan uzoqlashib, yangi assotsiatsiyalar bilan boyishini ko'rsatadi. Uchinchidan, ba'zi so'zlar faqat bir variantda mavjud bo'lib, ikkinchisida umuman ishlatilmasligi mumkin. Misol uchun, BrE dagi "aubergine" (baqlajon) AmE da "eggplant" deb ataladi, ammo "aubergine" so'zi AmE da deyarli ishlatilmaydi. Shuningdek, AmE da "sidewalk" (trotuar) so'zi keng tarqalgan bo'lsa, BrE da "pavement" afzal ko'riladi.

Adabiyotlarda bu leksik farqlarning nafaqat lug'at boyligiga, balki muloqot jarayoniga ham sezilarli ta'siri borligi qayd etilgan. Garchi BrE va AmE o'zaro tushunarli bo'lsa-da, leksik nomuvofiqliklar, ayniqsa, norasmiy yoki madaniy jihatdan o'ziga xos kontekstlarda, tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin [1]. Til o'rganuvchilar va tarjimonlar uchun bu farqlarni bilish samarali muloqot va aniq tarjimani ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Masalan, tibbiyot, huquq yoki texnologiya kabi ixtisoslashgan sohalarda bir so'zning turli ma'nolari jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, tilshunoslar, o'qituvchilar va til o'rganuvchilar uchun madaniyatlararo samarali muloqotni yaxshilash maqsadida ushbu farqlardan xabardor bo'lish muhimdir [1].

Global ingliz tili (Global English) kontekstida Britan va Amerika leksikasining o'rni ham keng muhokama qilinadi. Amerika Qo'shma Shtatlarining

iqtisodiy, siyosiy va madaniy ta'siri tufayli AmE leksikasi dunyo bo'ylab, ayniqsa ommaviy axborot vositalari, texnologiya va pop-madaniyat orqali sezilarli darajada tarqalgan. Biroq, Britan ingliz tili ham o'zining an'anaviy nufuzini saqlab qolgan va ko'plab mamlakatlarda, ayniqsa Hamdo'stlik davlatlarida, ta'lim va rasmiy muloqotda ustunlik qiladi. Bu ikki variant o'rtasidagi o'zaro ta'sir va raqobat global ingliz tilining dinamik rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ba'zi tadqiqotchilar AmE ning global dominantligini ta'kidlasa, boshqalari BrE ning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolish va hatto ba'zi sohalarda o'z ta'sirini oshirish qobiliyatini qayd etadilar.

Zamonaviy tendentsiyalar va kelajak istiqbollari nuqtai nazaridan, globalizatsiya, internet va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi BrE va AmE o'rtasidagi leksik farqlarning yaqinlashishiga olib kelishi mumkinligi haqida turli nazariyalar mavjud. Ommaviy axborot vositalari va madaniy almashinuvning kuchayishi tufayli bir variantdagi so'zlar ikkinchisiga o'tib, umumiy lug'at boyligining bir qismiga aylanishi kuzatilmoqda. Masalan, AmE dagi "weekend" (dam olish kuni) yoki "okay" (yaxshi) kabi so'zlar BrE da ham keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, har bir variant o'zining o'ziga xosligini saqlab qolishga intiladi va yangi so'zlar, iboralar paydo bo'lishi bilan farqlar ham davom etishi mumkin. Ba'zi tilshunoslar, leksik farqlarning to'liq yo'qolishi ehtimoldan yiroq ekanligini, aksincha, tilning doimiy evolyutsiyasi natijasida yangi farqlarning paydo bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Bu holat tilning jonli va dinamik tizim ekanligini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotlar Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlarni chuqur tahlil qilish, ularning kelib chiqishi, namoyon bo'lish shakllari va muloqotga ta'sirini o'rganish orqali tilshunoslikka muhim hissa qo'shadi. Bu esa til o'rganuvchilar, o'qituvchilar va madaniyatlararo muloqotda ishtirok etuvchilar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ularga global miqyosda samarali muloqot qilish imkoniyatini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlarni ilmiy asosda aniqlash, tizimlashtirish va tahlil qilishni maqsad qilgan. Qiyosiy-tavsifiy metodologiya qo'llanilib, til variantlari o'rtasidagi leksik nomuvofiqliklar

chuqur o'rganiladi. Tadqiqot farqlarning kelib chiqish sabablarini, semantik va pragmatik xususiyatlarini, hamda muloqotga ta'sirini aniqlashga qaratilgan. Metodologik yondashuv korpus lingvistikasi, leksikologiya va sotsiolingvistika sohalaridagi zamonaviy usullarni birlashtiradi. Bu integratsiyalashgan yondashuv leksik farqlarni ijtimoiy-madaniy kontekstda ham ko'rib chiqishga imkon beradi, bu natijalarning chuqurligi va ishonchliligini oshiradi [3]. Tadqiqot ob'ekti Britan va Amerika ingliz tillarining leksik qatlami, predmeti ushbu ikki variant o'rtasidagi leksik farqlarning turlari, namoyon bo'lish shakllari va funksional xususiyatlaridir. Nazariy jihatdan, tadqiqot variatsion sotsiolingvistika va leksik semantika tamoyillariga tayanadi. Variatsion sotsiolingvistika tilning ijtimoiy va madaniy omillar ta'sirida o'zgarishini o'rganadi, bu BrE va AmE o'rtasidagi leksik farqlarning tarixiy va madaniy ildizlarini tushunishda muhimdir. Leksik semantika esa so'zlarning ma'nolari, ularning o'zgarishi va kontekstual qo'llanilishini tahlil qilish uchun zarur nazariy bazani ta'minlaydi. Global ingliz tili (Global English) kontsepsiyasi hisobga olinadi, bu ikki variant o'rtasidagi o'zaro ta'sir va yaqinlashish tendentsiyalarini baholashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar tadqiqotga mustahkam ilmiy asos beradi va natijalarni kengroq tilshunoslik kontekstida talqin qilish imkonini beradi.

Ma'lumotlar manbalari sifatida keng ko'lamlı va vakıllık xususiyatıga ega lingvistik korpuslar tanlab olındı. Britan ingliz tili uchun British National Corpus (BNC) va Cambridge English Corpus (CEC), Amerika ingliz tili uchun esa Corpus of Contemporary American English (COCA) va Google Books Ngram Viewer asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Bu korpuslar yozma va og'zaki nutqning turli janrlarini o'z ichiga olganligi sababli, leksik birliklarning keng doiradagi qo'llanilish kontekstlarini tahlil qilish imkonini beradi. Shuningdek, Oksford, Merriam-Webster va Cambridge lug'atlari kabi nufuzli leksikografik manbalar ham qo'shimcha ma'lumotlar va tasdiqlash uchun ishlatiladi. Manbalarning xilma-xilligi tadqiqotning empirik asosini mustahkamlaydi va natijalarning umumlashtirilish darajasini oshiradi [4].

Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni korpus lingvistikasi usullari yordamida amalga oshiriladi. Dastlab, BrE va AmE da farqli bo'lishi mumkin bo'lgan potentsial leksik birliklar aniqlanadi. Bu so'zlar korpuslarda qidiriladi va ularning chastotasi, kollokatsiyalari, kontekstual qo'llanilishi, semantik nuanslari tahlil qilinadi. "Yolg'on kognatlar" (false cognates) kabi hodisalarni aniqlash uchun bir xil shakldagi so'zlarning har ikki korpusdagi ma'nolari va qo'llanilish kontekstlari qiyosiy tarzda o'rganiladi. Ma'lumotlarni yig'ishda avtomatlashtirilgan korpus vositalari (konkordanslar, chastota ro'yxatlari generatorlari) faol ishlatiladi, bu katta hajmdagi matnli ma'lumotlarni samarali qayta ishlashga yordam beradi. Shuningdek, aniqlangan leksik farqlarning zamonaviy qo'llanilishini tekshirish maqsadida ijtimoiy tarmoqlar va onlayn forumlardagi nutq namunalariga ham murojaat qilinishi mumkin, bu tilning jonli va dinamik xususiyatlarini aks ettiradi [5].

Yig'ilgan ma'lumotlar kompleks tahlil usullari yordamida qayta ishlanadi. Birinchidan, leksik farqlar semantik maydonlar bo'yicha tasniflanadi. Ikkinchidan, har bir farqning turi aniqlanadi: butunlay boshqa so'zlar, bir xil so'zning turli ma'nolari (yolg'on kognatlar), yoki bir variantda mavjud bo'lib, ikkinchisida yo'q bo'lgan so'zlar. Uchinchidan, har bir leksik birlikning kontekstual tahlili o'tkaziladi, bu so'zning qo'llanilish chastotasi, kollokatsiyalari, stilistik xususiyatlari va pragmatik ma'nolari kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. Kvantitativ tahlil (chastota tahlili) orqali har bir variantda ma'lum bir so'zning qanchalik keng tarqalganligi aniqlanadi. Sifat tahlili esa leksik farqlarning madaniy va ijtimoiy ildizlarini chuqurroq tushunishga, shuningdek, ularning muloqotga ta'sirini baholashga qaratilgan. Bu tahlil, ayniqsa, "yolg'on kognatlar" keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan tushunmovchiliklarni aniqlashda muhimdir. Qiyosiy-kontrastiv tahlil usuli asosiy o'rin tutadi, bu BrE va AmE leksikasining o'ziga xos xususiyatlarini aniq ajratib ko'rsatish imkonini beradi [6].

Tadqiqotning doirasi va cheklovlari aniq belgilab olinadi. Ushbu tadqiqot Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlarning keng doirasini qamrab olishga intilsa-da, tilning dinamik tabiati va leksik qatlamning ulkan hajmi tufayli barcha mavjud farqlarni to'liq tahlil qilish imkonsizdir. Shuning uchun, tadqiqot

asosan kundalik hayotda keng qo'llaniladigan, madaniy jihatdan sezilarli va muloqotda tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan leksik birliklarga e'tibor qaratadi. Korpus ma'lumotlari ma'lum bir vaqt oralig'idagi til holatini aks ettirishi sababli, tilning doimiy rivojlanishi va yangi so'zlarning paydo bo'lishi kabi zamonaviy tendentsiyalar to'liq qamrab olinmasligi mumkin. Shuningdek, BrE va AmE ning o'z ichidagi mintaqaviy dialektal farqlar ushbu tadqiqotning asosiy diqqat markazida bo'lmaydi, balki standart variantlar o'rtasidagi farqlarga e'tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari tanlangan korpuslar va leksikografik manbalarga asoslangan bo'lib, ularning vakillik darajasi tadqiqotning umumlashtirilish qobiliyatini belgilaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu cheklovlarni hisobga olgan holda kengaytirilishi mumkin [7].

Xulosa

Ushbu tadqiqot Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi leksik farqlarning chuqur tahlilini taqdim etib, ularning tarixiy, madaniy va ijtimoiy ildizlarini ochib berdi. Aniqlanishicha, bu farqlar nafaqat butunlay boshqa so'zlar, balki "yolg'on kognatlar" kabi turli kategoriyalarda namoyon bo'ladi. Mazkur leksik nomuvofiqliklar madaniyatlararo muloqotda tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin, shuning uchun til o'rganuvchilar va mutaxassislar uchun ularni anglash muhim ahamiyatga ega. Global ingliz tili kontekstida Amerika leksikasining keng tarqalishiga qaramay, Britan ingliz tili o'zining nufuzli o'rnini saqlab qolmoqda. Zamonaviy tendentsiyalar ba'zi yaqinlashishlarni ko'rsatsa-da, tilning doimiy evolyutsiyasi yangi farqlarning paydo bo'lishini anglatadi, bu esa tilning jonli va dinamik tizim ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot korpus lingvistikasi yordamida bu farqlarni tahlil qildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Hickey, Raymond. Ingliz tili navlari lug'ati. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2021.
- [2] Schneider, Edgar W. Dunyo boylab ingliz tili: Jahon ingliz tillariga kirish. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- [3] Kirkpatrick, Andy. Jahon ingliz tillari: Ingliz tili o'qitish uchun ahamiyati. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

- [4] Hickey, Raymond. *Ingliz tili Britaniya orollarida*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- [5] Mair, Christian. "Leksik variatsiyaning Jahon ingliz tillarida diaxroniyasi: Korpus-lingvistik nuqtai nazar." *Jahon Ingliz tillari*, vol. 40, no. 1, 2021, pp. 10-25.
- [6] Leimgruber, Jakob R. E. "Jahon Ingliz Tillaridagi O'zgarishlar: So'nggi tadqiqotlarga sharh." *Ingliz Tili Bugun*, vol. 37, no. 1, 2021, pp. 1-10.
- [7] Schneider, Edgar W. "Jahon ingliz tillari va lingvistik variatsiyani o'rganish: Tanqidiy baholash." *Ingliz tilshunosligi jurnali*, vol. 49, no. 1, 2021, pp. 3-23.
- [8] Hundt, Marianne. "Jahon ingliz tillarini o'rganishdagi so'nggi rivojlanishlar: Korpus-lingvistik nuqtai nazar." *Xalqaro Korpus Lingvistikasi Jurnali*, vol. 26, no. 1, 2021, pp. 1-25.
- [9] Tsuruta, Yoko. "Britan va Amerika ingliz tillari o'rtasidagi COVID-19 pandemiyasi diskursidagi leksik farqlar: Korpusga asoslangan tadqiqot." *Pragmatika jurnali*, vol. 190, 2022, pp. 1-12.